

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเหรินในปรัชญาขงจื้อกับเมตตาใน-
พุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัย : พระมหาขวง ทิวากโร (คนทา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหากฤษณะ ตรุโณ ป.ธ.3 , พธ.บ., M.A. (Phil.), Ph.D. (Phil.)

: ผศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ ป.ธ.9 , พธ.บ., ศษ.บ., M.A. (Phil.), อ.ค.
(ปรัชญา)

: ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์ ป.ธ.6 , พธ.บ., ศษ.บ., M.Phil., M.A. (Phil.), Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : 15 / 05 / 2549

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเหรินในปรัชญา
ขงจื้อกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อค้นหาความเหมือนและความต่างระหว่างแนวคำ
สอนทั้งสองระบบ

ผลของการวิจัยสามารถสรุปใจความสำคัญได้ดังนี้

ในแง่ของบทนิยามและความหมาย ทั้งเหรินและเมตตาพุ่งถึงเรื่องของจิตใจที่มีมุ่งดี
ปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น เป็นความรู้สึกดีงามที่ต้องการให้ทุกคนในสังคมสามารถดำรงอยู่
ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยไม่เบียดเบียนกัน แต่ก็มีประเด็นที่แตกต่างกันในรายละเอียด
เช่นเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทมีการกำหนดลงไปชัดเจนว่า ความรู้สึกหรืออารมณ์ดังกล่าว
นั้นจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องตัณหา หรือราคะ ขณะที่ขงจื้อไม่ได้ย้ำถึงประเด็นดังกล่าว
อีกทั้งเหรินในปรัชญาขงจื้อเป็นเรื่องธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาท
ไม่ได้ถือเช่นนั้น

ในประเด็นเกี่ยวกับสาร์ตละ และปัจจัยสนับสนุนให้เกิด ทั้งเหรินและเมตตา
เริ่มต้นจากจิตใจ จากนั้นก็พัฒนาไปสู่พฤติกรรมทางกาย และวาจาในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัย
การฝึกฝนอบรมตนเองอย่างสม่ำเสมอ แต่ส่วนที่แตกต่างกันก็มีเช่นกัน เช่น เมตตาในพุทธ
ปรัชญาเถรวาทมีส่วนที่เหรินในปรัชญาขงจื้อไม่มี ได้แก่เมตตาระดับฌาน หรือเมตตาเจโต

วิมุตติ เหรินในปรัชญาขงจื้อเน้นเฉพาะสังคมมนุษย์ ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทไม่จำกัดขอบเขตเฉพาะสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตไปยังสรรพสัตว์ด้วย

ในประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและความสำคัญ เหรินและเมตตามุ่งเน้นเรื่องความสงบสุขของสังคม และเป็นคุณธรรมที่สามารถใช้ได้ในที่ทั่วไป ในส่วนที่แตกต่างกัน น้ำหนักคำสอนเรื่องเหรินของขงจื้ออยู่ที่สังคม และการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทโดยเฉพาะตามหลักฐานที่ปรากฏในชั้นบาลี เมตตามุ่งเน้นมากที่สุดที่สังคมสงฆ์ และก็ผูกติดอยู่กับเรื่องกัมมัญฐาน ในฐานะเป็นอารมณ์ของสมถกัมมัญฐาน

เมื่อกล่าวถึงฐานะของเหรินและเมตตา เหรินถือว่าเป็น “หัวใจ” ของคำสอนในปรัชญาขงจื้อ ขณะที่เมตตา แม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ได้อยู่ในฐานะเป็น “หัวใจ” ของคำสอน

ในแง่ของความสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่น ๆ เหรินและเมตตามีคุณธรรมอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมเพื่อให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ แต่ก็มีส่วนที่แตกต่างกันหลายประเด็น เช่น เหรินผูกติดอยู่กับคุณธรรมอื่นอย่างชนิดที่ขาดไม่ได้ หมายความว่า ถ้าไม่มีคุณธรรมอื่น ๆ มาช่วยสนับสนุน เหรินก็จะขาดความสมบูรณ์ ขณะที่เมตตามีความสมบูรณ์อยู่ในตัว ยิ่งไปกว่านั้น เมตตายังช่วยทำให้คุณธรรมอื่น ๆ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

ในส่วนของแนวทางปฏิบัติ เหรินและเมตตาเริ่มต้นฝึกจากตัวเองก่อนเป็นลำดับแรก โดยขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาท เน้นที่การขัดเกลาทางด้านจิตใจ และการระมัดระวังกิริยามารยาทที่แสดงออก ส่วนที่แตกต่างกันคือ ขงจื้อนำหลักเหรินไปผูกติดอยู่กับหลักจารีต (หลี่) ทั้งรูปแบบในการปฏิบัติก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ไม่อาจกำหนดชัดเจนตายตัวได้ ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทมีรูปแบบที่ชัดเจนกว่า

ในแง่ของผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ทั้งเหรินและเมตตามักจะถูกนำเสนอเฉพาะในส่วนที่เป็นแง่บวก แต่ก็มิได้หมายความว่า เหรินและเมตตาจะไม่มีผลในทางที่เสีย โดยเฉพาะหากปฏิบัติไปโดยขาดปัญญา และเมื่อพิจารณาในส่วนของ การประยุกต์ใช้ในปัจจุบันก็ทำให้พบว่า หลักเมตตา ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีความหลากหลายมากกว่าหลักเหรินในปรัชญาขงจื้อ